

Waar je rekening mee kunt houden wat betreft publiceren en auteursrecht

Leen Liefsoens – De Haagse Hogeschool – 2017

Inhoud

Wie is auteursrechthebbende?	1
Wat is auteursrecht?	2
Persoonlijkheidsrechten	2
Exploitatieright	2
Recht om een werk openbaar te maken	2
Recht om een werk te verveelvoudigen	2
Welke afspraken maak je met de uitgever?	2
Versies van je publicatie	2
Belangen van auteur en uitgever	3
Belangen van auteur	3
Belangen van uitgever	4
Open access publiceren	5
Publiceren in Open Access repositories	5
Publiceren in Open Acces journal	6
Gebruik maken van een Creative Commons licentie	6
Handige websites	6

Wie is auteursrechthebbende?

De hoofdregel is dat de maker, degene die het oorspronkelijke werk zélf heeft gecreëerd, het auteursrecht daarop bezit (artikel 4 van de Auteurswet).

Een werk kan meerdere makers hebben als er meer personen een oorspronkelijke bijdrage aan hebben geleverd. Werken met meer makers komen veel voor. Bij wetenschappelijke publicaties zijn er vaak co-auteurs. Er is dan sprake van gezamenlijk auteursrecht en er is toestemming nodig van alle co-auteur(s) indien er wat met het materiaal wordt gedaan.

Voor een medewerker binnen het hbo geldt dat het auteursrecht van zijn of haar werk dat is gemaakt in het kader van zijn/haar aanstelling, berust bij de instelling. Dit is afgesproken in de CAO- HBO artikel E7 op basis van artikel 7 van de Auteurswet. Artikel 7 van de Auteurswet is het werkgeversauteursrecht dat zegt dat het auteursrecht op het werk van een maker in dienstverband toekomt aan de werkgever. De instelling is dus daarmee auteursrechthebbende.

Studenten beschikken over het auteursrecht van de studentproducten die zij maken. Anderen binnen de onderwijsinstelling mogen deze studentproducten gebruiken mits hierover afspraken met de student zijn gemaakt. Deze afspraken kunnen deel uitmaken van de algemene voorwaarden, verbonden aan de inschrijving of bijvoorbeeld in een stagecontract.

Wat is auteursrecht?

Auteursrecht kent twee aspecten:

Persoonlijkheidsrechten

De maker kan zich verzetten tegen openbaarmaking zonder naamsvermelding, tegen naamswijzingen van zijn werk of ingrijpende aanpassingen die zijn goede naam kunnen aantasten. Deze rechten kunnen niet worden overgedragen. Wel kan de maker er afstand van doen.

Exploitatieright

Recht om een werk openbaar te maken

Op de één of andere manier ter kennisneming van het publiek brengen van een werk: uitgeven op papier, uitlenen, presenteren in het openbaar, digitaal toegankelijk maken: opslaan op pc of (open of besloten) netwerk of versturen via email.

Recht om een werk te veeveelvoudigen

Vervaardigen van exemplaren waarin het werk is vastgelegd: drukken, fotokopiëren, scannen, uploaden, bewerken of aanpassen, vertalen, opslag in elektronisch geheugen en opnemen in een digitale databank (repository).

Welke afspraken maak je met de uitgever?

Je kunt je auteursrecht ofwel licentiëren of overdragen. Daaraan kun je als auteursrechthebbende voorwaarden stellen, bijvoorbeeld 'alleen voor dit tijdschrift', of 'alleen voor papieren uitgaven', of 'alleen in de Nederlandse taal', of 'ik wil het zelf ook kunnen verspreiden op papier en elektronisch', of 'mijn instelling/werkgever mag het plaatsen in een repository'.

Als auteursrechthebbende kun je verschillende (schriftelijke) overeenkomsten met uitgevers sluiten:

- Je geeft de uitgever een niet-exclusieve licentie op je materiaal. Je draagt je auteursrecht (exploitatieright) dan niet over, maar spreekt heel specifiek af wat de uitgever met je materiaal mag doen (bv alleen uitgeven op papier). Niet-exclusief: voor dezelfde exploitatievorm kun je ook anderen een licentie geven.
- Je geeft de uitgever een exclusieve licentie. Ook nu draag je je auteursrecht (exploitatieright) niet over, maar spreek je precies af wat de uitgever met je materiaal mag doen (bv beperkt tot één exploitatievorm of ruim: alle mogelijke exploitatievormen). Exclusief: deze uitgever is de enige die jouw materiaal op de afgesproken manier mag exploiteren.
- Je draagt het auteursrecht (exploitatieright) volledig over aan de uitgever. Dit heeft niet de voorkeur omdat de uitgever dan alles mag doen met jouw werk.

Versies van je publicatie

Bij het licentiëren of overdragen kan er gesproken worden over verschillende versies van je publicatie. Voor iedere versie kunnen dan andere afspraken gemaakt worden over de exploitatierechten.

- Een preprint is een werk in de vorm die nog niet aan een peer review is onderworpen of door een uitgever is geredigeerd of gereedgemaakt voor publicatie.
- Een postprint is een werk in de vorm die voor publicatie is geaccepteerd en waarin de auteur de uitkomsten van de peer review heeft verwerkt.
- De definitieve versie is de versie van de uitgever die een verdere redactionele bewerking heeft ondergaan en door de uitgever gereed is gemaakt voor publicatie.

Belangen van auteur en uitgever

De auteur en de uitgever hebben veelal dezelfde maar soms ook uiteenlopende belangen. Door na te gaan wat precies de wederzijdse belangen zijn, kunnen beide partijen elkaars positie beter begrijpen wanneer ze een uitgeefovereenkomst aangaan. Aan de hand van onderstaande puntenlijst kunnen auteurs en uitgevers nagaan welke rechten zij eventueel willen behouden wanneer ze de auteursrechten op een publicatie overdragen of in licentie geven. Aan de hand van het overzicht van aandachtspunten voor uitgevers kan worden bepaald welke rechten het best door welke partij kunnen worden uitgeoefend.

Belangen van auteur

Publicatie en verspreiding

Auteurs publiceren het liefst bij uitgevers met een hoog aanzien en een breed internationaal lezerspubliek en in tijdschriften met een hoge impactfactor zodat hun werk zo veel mogelijk wordt geciteerd.

- Vrije keuze van uitgever of van het tijdschrift om een werk in te publiceren.

Verspreiding houdt in dat het werk optimaal toegankelijk wordt gemaakt en wordt gedeeld met vakgenoten. Het werk kan worden verspreid in de vorm van een preprint, een postprint of de definitieve versie.

- Delen met vakgenoten (zoals bij overdrukken) via e-mail;
- Zelf publiceren (plaatsing op eigen website of vakgroepwebsite);
- Opnemen in een institutionele of nationale digitale repository;
- Heruitgeven.

Gebruik voor onderwijsdoeleinden

Voor auteurs is het van belang dat zij hun publicaties mogen gebruiken voor onderwijsdoeleinden bij de instelling waar zij werkzaam waren toen de publicatie werd geschreven en bij instellingen waar zij eventueel later gaan werken. In het laatste geval zou dit recht kunnen afhangen van het eigendoms- en auteursrechtenbeleid van de instelling waar het werk tot stand is gekomen.

- Alle onderwijstoepassingen, inclusief colleges en klassikale lessen;
- Readers;
- Afstandsonderwijs;
- E-learning-omgevingen, bijv. een intranet of een digitale leeromgeving die alleen toegankelijk is voor (bepaalde groepen) ingeschreven studenten.

Gebruik voor onderzoeksdoeleinden

Men moet zich realiseren dat een auteur de inhoud van zijn/haar publicatie altijd kan gebruiken om in later werk op voort te bouwen; onderstaande punten hebben betrekking op het gebruik van een publicatie in de vorm waarin het wordt of zal worden gepubliceerd.

- Gebruik in eigen onderzoek van de auteur;
- Delen met vakgenoten in een niet-commercieel onderzoeksnetwerk.

Eigen gebruik

- Promotionele literatuur;
- Presentatie op een congres.

Toekomstig hergebruik

- Hergebruik in toekomstige publicaties en andere projecten, bijv. een proefschrift;
- Uitbreiding naar boekvorm;
- Aanpassing.

Bewaring

- Langdurige toegankelijkheid;
- Opname in een doorzoekbaar archief.

Bescherming van intellectuele-eigendomsrechten en persoonlijkheidsrechten

- Recht om als auteur van het betreffende werk te worden genoemd;
- Behoud van de integriteit van het werk;
- Bescherming tegen plagiaat;
- Bescherming tegen illegaal kopiëren;
- Bescherming tegen inbreuk.

Belangen van uitgever

De kernactiviteit van een uitgever bestaat uit het publiceren en verspreiden van intellectuele eigendom. Wettelijk gezien moet een uitgever de noodzakelijke rechten op die intellectuele eigendom bezitten om zijn activiteiten te kunnen ontplooiën en in de toekomst te kunnen uitbreiden. Een ander belangrijk punt is dat exclusiviteit voor een uitgever van belang kan zijn.

Publicatie en verspreiding

- Wettelijk recht om te publiceren;
- Redactionele selectieprocedure;
- Kwaliteitscontrole door middel van peer review;
- Continue beschikbaarheid;
- Opname in abstract- en index-databanken;
- Betere vindbaarheid voor zoekmachines;
- Investeren in nieuwe technologie/softwareformaten/distributiekanaalen;
- Marketing- en verkoopfunctie.

Hergebruik

- Het maken van afgeleide werken;
- Onderwijssupplementen;
- Vertalingen;
- Bloemlezingen;
- Formaten voor gebruikers met speciale behoeften;
- Verandering van het uiterlijk van het artikel;
- Sublicentiëring aan anderen voor gehele of gedeeltelijke heruitgave;
- Voorziening voor toestemming/overname.

Bewaring

- Opslag van werk in database;
- Digitale archivering;
- Samenwerking met derden inzake 'perpetual access', bijv. BL/LOCKSS.

Bescherming van intellectuele-eigendomsrechten en persoonlijkheidsrechten

- Behoud van de integriteit van het werk;
- Bescherming tegen plagiaat;
- Bescherming tegen illegaal kopiëren;
- Bescherming tegen inbreuk.

Financieel

- Kostendekking/winst;
- Aansprakelijkheids- en vrijwaringsrisico.

Speciale gebruiksdoeleinden

- Administratie van auteursrechten;
- Regelingen met nationale reproductierechtenorganisaties voor doorberekening van auteursrechtvergoedingen.

Open access publiceren

Met de toenemende digitalisering zijn nieuwe manieren mogelijk om onderzoek met anderen te delen. Met name in de universitaire wereld heeft dat geleid tot een herbezinning op de rol van wetenschappelijk publiceren. Alle Nederlandse hogescholen en universiteiten (en zeer veel buitenlandse universiteiten) hebben inmiddels de Berlin Declaration ondertekend. Een verklaring waarin ze het basisprincipe van Open Access (OA) onderschrijven:

Wetenschappelijke publicaties moeten, zeker als ze gefinancierd zijn met publieke middelen, kosteloos en snel toegankelijk zijn voor iedereen met een internetverbinding. Deze vrije toegankelijkheid zorgt voor een groter publieksbereik en versterkt de kenniscirculatie.

Veel onderzoekers zien het nut van Open Access in. Maar weten niet precies wat zij daarvoor moeten doen. De eerste stap voor het toegankelijk maken van onderzoeksresultaten is het zorgvuldig omgaan met je rechten als auteur. Zorg er bijvoorbeeld voor dat je het recht hebt om je publicatie te mogen gebruiken binnen de eigen instelling of de postprint op je eigen website te publiceren of op te laten nemen in een repository. (Zie hierboven.)

Er zijn diverse manieren om publicaties open toegankelijk te maken.

- Publiceren in Open Access repositories (de zogenaamde groene route)
- Publiceren in Open Access journals (de zogenaamde gouden route)

Publiceren in Open Access repositories

Plaats je publicatie in een digitaal Open Access-archief ('repository'), dat beheerd wordt door je instelling. Je kunt bij je repository-beheerder informeren hoe dat in zijn werk gaat. Met toestemming van de uitgever kun je de postprint van je publicatie in de repository plaatsen en anders de preprint. Soms kan er dan wel sprake zijn van een embargo-periode. Onderwijsinstellingen kunnen werken met een institutionele repository (toegang beperkt tot de eigen instelling) en/of een nationale repository (toegang openbaar). De nationale repository voor het hbo is de HBO-Kennisbank: <http://hbo-kennisbank.nl>. De nationale repository voor het wo is NARCIS: <http://narcis.nl>.

Voor onderzoekers is het van belang om te publiceren met een (wetenschappelijk erkend) gerenommeerd uitgever. Het is mogelijk om een publicatie zowel via een uitgever te publiceren als om het vrij beschikbaar te stellen via een Open Access repository. Als auteursrechthebbende kun je zelf bepalen wie je welke rechten geeft. Je kunt met je uitgever een licentie afsluiten dat de uitgever alle rechten krijgt die nodig zijn voor publicatie. In deze licentie kan worden overeengekomen dat de publicatie ook openbaar wordt gemaakt via een Open Access repository (direct of na een embargo-periode). Steeds meer uitgevers gaan hiermee akkoord. Ook als een uitgever vast houdt aan de overdracht van auteursrecht, is het vaak wel toegestaan om de publicatie (soms wel alleen de preprint) beschikbaar te stellen via repository. Het aantal uitgevers dat hiermee akkoord gaat neemt toe.

Publiceren in Open Access journal

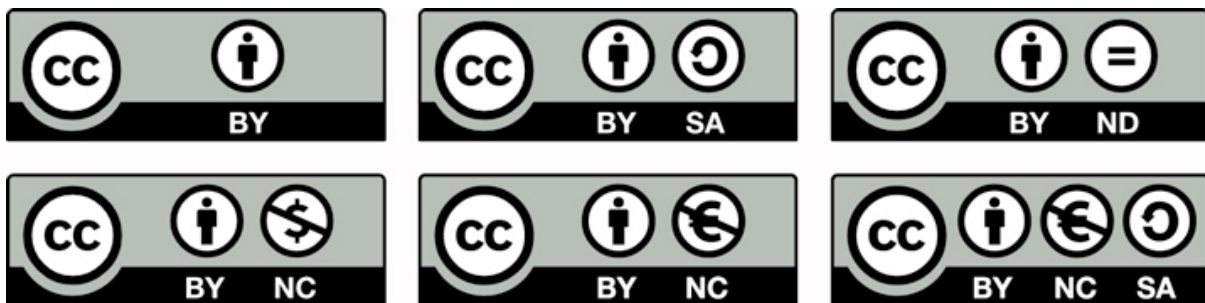
Lever je publicatie aan bij een Open Access-tijdschrift. De Directory of Open Access Journals (www.doaj.org) geeft een overzicht van meer dan 6000 tijdschriften met kwaliteitscontrole ('peer-reviewed'). Elke maand weer verschijnen er nieuwe tijdschriften online. Het aantal digitale Open Access tijdschriften neemt toe en dus ook de mogelijkheden om daarin te publiceren.

Er wordt ook vaker geëxperimenteerd met hybride modellen: digitale tijdschriften waarin naast 'gewone' artikelen ook Open Access artikelen zijn opgenomen. Meer en meer uitgevers bieden deze mogelijkheid aan: BioMed Central, Springer Open, Wiley Open Access, etc.

De website [SHERPA RoMEO](http://SHERPA.RoMEO) biedt informatie over het beleid van een groot aantal uitgevers op het gebied van auteursrecht en Open Access.

Gebruik maken van een Creative Commons licentie

Je kunt bij het publiceren of beschikbaar stellen van je publicatie ook gebruik maken van een Creative Commons licentie. Met een keuze uit zes beschikbare standaardlicenties bepaalt de auteursrechtelijke in welke mate zijn of haar werk verder verspreid mag worden, en onder welke voorwaarden dit mag. Het kan ook zijn dat de uitgever werkt met een Creative Commons licentie.

Handige websites

- www.auteursrechten.nl biedt antwoorden op veelgestelde vragen over auteursrechten in het hoger onderwijs en praktische hulpmiddelen
- www.creativecommons.nl geeft de verschillende creative commons gebruiksvoorwaarden
- www.sherpa.ac.uk/romeo toont het beleid van uitgevers m.b.t. Open Access
- www.iusmentis.com is een deskundig weblog over o.a. auteurs- en octrooirecht
- www.openaccess.nl is de nationale website over Open Access voor onderzoekers in het Nederlands hoger onderwijs
- www.hbo-kennisbank.nl is de centrale toegangspoort tot publicaties, onderzoeken, presentaties van docenten en lectoren en scripties van studenten
- www.narcis.nl biedt toegang tot wetenschappelijke informatie in Nederland

Bronnen:

SURF. (z.d.). Auteursrechten in het hoger onderwijs. <https://www.auteursrechten.nl/>

Lectoren.nl. (z.d.). Basiskennis voor schrijvers over publiceren en auteursrecht.

Mossink, W. (2005). Checklist van belangen van auteurs en uitgevers bij het publiceren van een tijdschriftartikel.